

XI. Milli Eğitim Şûrası'nda «Öğretmen Yetiştirme Sorunu» Üzerine

Cumhuriyet sizden «fikri hür», «vicdani hür», «irfanı hür» nesiller ister.

M. K. ATATÜRK

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Gazi Yüksek Öğretmen Okulu
Meslek Dersleri Öğretmeni

8-11 Haziran 1982 tarihleri arasında XI. Millî Eğitim Şûrası toplanacaktır. Şûra'nın gündeminde «Millî Eğitim Hizmetinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları» sorunu vardır. Tartışılacak konular, Talim ve Terbiye Başkanlığı'nca bu başlık altında bir kitapta toplanmıştır. Kitapta, Millî Eğitimin, yükseköğretimin ve öğretmen eğitiminin amaçları ve ilkeleri; öğretmen eğitiminin gelişimi; öğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlar ve öneriler; eğitim uzmanlarının eğitimi; öğretmen ve uzmanların hizmet içi eğitimi ile öğretmen ve uzmanların sorunları ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Hazırlanan bu dokümanın incelenmesinde, önce biçim yönünden bir düzenliliğin olduğu gözden kaçmamaktadır. Şûra'ya böyle bir hazırlıkla gidilmesinin bir başarı olduğunu kaydetmek gerekir.

Kitabın «Giriş» kısmında öğretmen yetiştirmenin önemi ve değeri üzerinde duruluyor. Eğitim dizgesini oluşturan modelin işlerliğinin ancak yetiştirilecek öğretmenin nitelikleri ile sağlanacağı vurgulanıyor. Bu da söz götürmez, bir gerçek olarak değerlendirilebilir. «Giriş» kısmının son paragrafı bu dokümanı şöyle tanıtıyor :

«Bu doküman, eğitim sistemimizi, Atatürkçü bir görüşle yeniden düzenlenmiş bulunan X. Millî Eğitim Şûra'sının gerekli kıldığı Türk öğretmenin ve eğitim uzmanının niteliklerini Atatürk inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda belirleme ve bu konudaki sorunlara çözümler arama, kararları ulaşma ve uygulamalara temel esaslar getirme amacıyla geliştirilmiş ve incelemeye sunulmuştur.»

İncelemeye sunulan bu doküman hakkındaki görüşlerimi birkaç nok-

taya değinerek belirtmek istiyorum. Önce öğretmen yetiştirme siyasa demek olan ve amaçları belirleyen birinci bölümü ele alalım. Bu bölümde 1962'de VII. Millî Eğitim Şûrası'nda kabul edilen Türk Millî Eğitiminin Amaçları, 1973'te kabul edilen 1 739 sayılı Millî Eğitim Temel Yasası'nda yer alan Yüksek Öğretimin Amacı ve İlkeleri bulunmaktadır. Bu amaç ve ilkeler doğrultusunda geliştirilen «Öğretmen Eğitiminin Genel Amaçları», adı geçen dokümanın 11 ve 12. sayfalarında 12 madde halinde saptanmıştır.

İlk kez, daha konuya girmeden önce, şunu belirtmek isterim; Niçin öğretmen eğitimi? Son zamanlarda «yetiştirme» ve «öğretim» gibi terimler yerine sık sık «eğitim» teriminin kullanıldığı görülüyor. «Öğretmen yetiştirme» gibi dünyanın her tarafında ve bizde eskiden beri kullanılan ve hiç kimsenin yadırgamadığı bir terim yerine, «eğitim»i her yerde kullanmanın anlamı nedir? Anlamıyorum. Sözlük anlamına bakarsanız, zaten yetiştirme de bir tür eğitimidir. Ortaöğretim yerine «ortaeğitim» demek de başka bir garipliktir. Eskiden olduğu gibi, eğitim, daha özel ya da belirli yetiştirmeler için kullanmak, daha doğru olur, kanısını taşıyorum. Bir kavramın şöyle ya da böyle bir sözcükle kullanılması, bir yenilik getirmez sanıyorum.

Dokümanda öğretmen eğitiminin genel amacı olarak ilk maddede şöyle deniyor : (Öğretmen yetiştiren bir kurumu bitiren bir öğrenci:) 1 — Eğitim ve öğretim çalışmalarının, esasta, Türkiye Cumhuriyetini ve Atatürk ilkelerini yaşatacak ve yüceltecek nesil yetiştirmeye dönük olduğunu bilir.» Burada da esasa geçmeden önce, amaç anlatımları üzerinde de durmak isterim : «Amaçlar», kişiyi geliştirmeye ve ileriye yönelik anlatımlardır. Kişiyi kazandırılacak herhangi bir yeterliğin niteliğini belirler. O halde, bu amaç, bu yeterliği karşılar bir biçimde kaleme alınmalıdır. Bu takdirde, böyle bir amaç şöyle olabilir : (Öğretmen adaylarını) : 1 — Türkiye Cumhuriyetinin esaslarını ve Atatürk ilkelerini benimseyip bunları öğrencilerine ve çevresindekilere kazandırabilecek bir yeterlikte geliştirmek. Hemen hemen aynı sözcükleri kullanmış olmakla birlikte, söz diziminin ve son kısımlarda yer alan «..... bil mek» kısmının verdiği anlam, herhalde dikkatlerden kaçmamaktadır. Böyle bir anlatım, düşünceye, eyleme bir kuvvet, bir canlılık verir. Sonra, daha pedagojik ve anlamlıdır. Bir edilginliğin değil, bir etkinliğin söz konusu olduğunu belirtir. Böyle çok genel bir anlatım yerine, amaç, Türkiye Cumhuriyetinin yasalarda belirtilen özellikleri ve Atatürk'ün laiklik, cumhuriyetçilik, milliyetçilik gibi ilkeleri belirtilerek kaleme alınmış olsa idi, daha belirgin ve anlamlı bir anlatıma yer verilmiş olurdu. Kanımca, böyle saptanacak bir amaç, öğretmen yetiştirme siyasasının da temeli olur. Böylece, öğretmenliği, yalnız sınıf içine özgü bir meslek olarak anlamaktan da kurtulmuş oluruz. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için bu bir gerekliliktir. Burada ve dokümanın birçok yer-

lerinde geçen «Atatürkçülük» sözü, eğitimin, özellikle öğretmen yetiştir-
menin, birçok öğelerine yön verecek değerde bir sözcüktür. (Metinde yer
alan «dönük» sözcüğü de pek yerinde değildir. Bu, «yönelik» olmalıdır.
«Atatürkçü» sözcüğünün anlamını da iyice belirtmeye gerek vardır. Günü-
müzde herkes bu terimi başka türlü anlayabiliyor. Bence Atatürkçü de-
mek, en azından, Atatürk gibi düşünmek, Atatürk gibi yapmak ve Ata-
türk gibi davranmak demektir. Yeni sorunlar karşısında da Atatürk gibi
hareket etmek demektir. Bunun için, Atatürk'ün eğitim sorunlarına yakla-
şımı bizim de yaklaşımımız olmalıdır. Atatürk'ün eğitimden anladığı, öğ-
retmenden istediği, öğretim programı ve öğretim yöntemi konusundaki
görüşleri bellidir ve tamamen çağdaştır. Bu görüşleri, yalnızca Atatürk'ün
görüşü olduğu için değil, aynı zamanda çağdaş bir görüş olduğu için de
uygulamalıyız. Atatürk'ün, eğitimin çeşitli yönleri üzerindeki görüşleri, sö-
zü geçen dokümanda yer alan «Atatürk ilkeleri», içerik olarak yer almalı
ona göre bir model getirilmelidir. Bu nedenle, dokümanın ilgili yerle-
rinde, bu görüşlere uygun açıklama ya da anlatımlar yer almalıdır. Öğret-
men yetiştirme tarihsel gelişimi, dokümanda açıklanmış; fakat, bunla-
rın kuramsal düzeyde de olsa, nesnel bir değerlendirilmesi yapılmamıştır.
Hangisi daha Atatürk'çü bir yaklaşımdır, bu belirtilmemiştir. Dokümanda,
bunun yerine eğitimle ilgili yasalarda yer alan ilkeler anımsatılmakla ye-
tinilmiştir.

Öğretmen yetiştiren okullarda, öğretmen adayına, her şeyden önce,
«öğretmenlik kişiliğinin kazandırılması» gerekir. Bu da esas olarak öğret-
men okullarında olur. Meslekî kişilik, herkes bilir ki, meslekle ilgili bir çev-
rede kazandırılır. Dokümanda yabancı ülkelerden de örnekler verilmiş. Be-
nim bildiğim, İngiltere'den örnek verilmemiş. İngiltere'de öğretmenler, biz-
de bugün olduğu gibi çeşitli kaynaklardan yetişiyor. Fakat, bunların % 80'
inin kaynağı «öğretmen kolejleri» (öğretmen okulları)'dır. Üniversiteler ise,
daha çok, özel uzmanlık alanı gerektiren ve doktora gibi yüksek uzmanlık
derecesi almak isteyenleri yetiştirir. Bunların bir yıla kadar varan geniş
«uygulama» çalışmaları da vardır. (1)

Dokümanda, öğretmenliğin gerektirdiği ideal, bilgi ve becerilerin ya-
şamda doğal bir çevrede erken yaşlardan itibaren kazandırılmasının ge-
rekli ve daha psikolojik verilere uygun olduğu vurgulanmamıştır. Öğret-
menlik mesleği, lise düzeyi bir öğrenimden sonra kazanılacak bir meslek
gibi gösterilmek istenmiştir. Bu konuda, en az iki yıllık yüksek öğretimi

Millî Eğitim Temel Yasası'nın istediği belirtiliyor. Gerekirse, bu yasanın da bu maddesinde değişiklik yapılabileceğinden hiç söz edilmiyor. Bugün dünyada herkes bilir ki, meslek eğitimi, en iyi biçimde 14 yaşlarında ve rilmeye başlanır. Bu, öğretmenlik mesleğinin de böyle olmasını gerektirir. Bu bakımdan, bizim eski öğretmen okullarımız daha pedagojik bir değer taşıyordu. Bu sözlerimizle «eski öğretmen okullarımız çok iyi idi. Onların hiç aksak tarafları yoktur.», demek istemiyorum. Yalnızca öğrencinin okula alınışının pedagojik bir değer taşıdığını belirtmek istiyorum. Bu konuda oldukça iyi bir geleneğimiz vardı. Gelişmiş diğer ülkelere bakarak, öğretmen yetiştirme işini yasalarla yüksek öğretime bıraktık. Bundan sonra da üniversiteye bırakacağız. Bu, daha doğal ve gerçekçi ortamdaki daha yapay ve daha kuramsal bir ortam içinde öğretmen yetiştirme demektir. Öğretmen, öğretmene bakarak; öğretmenliğin sorunlarıyla karşı karşıya kalarak yetişir. Yüksek öğretime dayalı öğretmen yetiştirme konusunun bizde 8 yıllık bir tarihi oluşmuştur. Öğretmen okulları en son, mezunlarını 1974'te vererek sahneden çekilmiştir. O zamandan beri, iki yıllık eğitim enstitüsü mezunları, ilköğretmeni olmaktadır. Bu uygulamadan başarılı bir sonuç alınıp alınmadığını bilmiyoruz. Bu konuda bir araştırma yapılmış değildir. Bu Şûra'nın bize böyle bir araştırma ile gelmiş olması, tartışmalara daha çok açıklık getirebilir ve daha isabetli kararlar alınmasına yardım etmiş olurdu. Bilimsel düşünüş ve hareketi sık sık yineleyen böyle bir dokümanda, kendisini destekleyen bu tür araştırmalar bulunmasını beklerdir.

Dokümanda, öğretmen yetiştirilmesi konusunda yerli ve yabancı uzmanların bugüne kadar verdiği raporlardan hiç söz edilmemiş. Oysa, bunlar incelenmeliydi. Eğitim sistemimiz ve bunların içinde öğretmen yetiştirmeye verilecek yön hakkında bu rapordaki önemli düşüncelere rastlanırdı. 1924'te John Dewey'nin, 1955'te Roben J. Maaske'nin, 1961'de Türkiye Millî Eğitim Komisyonu'nun ve yine 1961'de kurulan Öğretmen Yetiştirme Komitesi'nin yayımlanmış raporlarından yararlanılabilirdi. Bu raporlardaki fikirleri de dikkate alan değerlendirmeler yapmak yerine, dokümanda öğretmen yetiştirme ile ilgili girişimlerin kronolojik sıra ile saptanması yoluna gidilmiştir.

«Öğretmen Eğitiminde Hizmet Öncesi Sorunlar ve Öneriler» (s. 55-57) kuramsal düzeyde iyi saptanmıştır. İşe, mesleğe ve teknik eğitime yönelik dersleri başarı ile öğretebilecek öğretmeni yetiştirmek, en önemli sorundur. Bununla birlikte, bir ikinci önemli sorun da öğretim basamaklarımızda bu çevreyi hazırlamaktır. Bu çevre atelye, laboratuvar, gezi, gözlem vb. olabilir. Bunu yapacak pedagoji kültürü almış, bu amaçla dünyada yapılan çalışmaların bilincinde olan, bilgili, idealist ve yetenekli yöneticilerimiz var mı? Okulunda mevcut olan laboratuvarı, kitaplığı çeşitli ba-

hanelerle çalıştırmayan ya da bununla ilgili sorunları çözemeyen yöneticilerle bunu yapabilecek miyiz? Bütün bu konular, yönetmeliklerle, merkezden verilecek emirlerle çözülecek cinsten işler değildir. Bütün bu işlerin hepsi, alışık olduğumuz, çoğumuzun iliklerine işlemiş, ortaçağ anlayışını yansıtan iskolastik düşünce ile yapılamaz. Kendimizi en az, yüz, iki yüz yıl öncesinde yaşayan Pestalozzi'nin, Pröbel'in eğitim anlayışına getirmemiz gerekir. Onlar, okullarında iş ve meslek eğitime, günlük yaşamdaki sorunların çözümüne yönelik çalışmalara önem vermişlerdi. Bugün Avrupa'daki sayılı okullar, ilhamlarını bu okullardan almışlardır. Örneğin, İngiltere'de Fröbel Enstitüsü adlı bir okul, öncelikle anaokullarına öğretmen yetiştirir ve Fröbel'in eğitim ve öğretim ilkelerini uygular. Biz ise, Fransız geleneğine uygun ve zihniyecî bir nitelik taşıyan Herbartçı bir eğitimi, bilerek ve bilmeyerek savunuyoruz. Oysa Atatürkçü görüş, bunların hepsinden üstündür. Atatürkçü görüş, pratik yaşama ve zihin çalışmasına önem ve değer verir. Bu görüş, işe, mesleğe, gerçeğe temasa, karşılıklı görüş alışverişine, yani tartışmaya ve demokratik eğitim anlayışına, yapıcı ve yaratıcı zihniyete gerek gösterir. Kısaca, bunlar Atatürk'ün yoludur, yöntemidir. Eğitim anlayışımızda, kişiliğe, kişiliğin geliştirilmesine, yani «fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür» bir gençlik yaratabiliyorsak, ülkenin tam bağımsızlığını savunabiliyorsak, okuldaki dersleri bir yaşam sorununu çözecek nitelikte anlayabiliyor ve günlük yaşam sorunlarını çözecek bir araç gibi görüyorsak, öğretimimizi her öğretim basamağı ve yerde gerçeğe temas edecek bir biçimde ele alabiliyorsak ve hepsinden önemlisi, bligiyi bir «süs» gibi kabul etmiyor, ezberci anlayışa bir son verebiliyorsak; bilimsel davranışa, olumlu eser yaratmaya önem veriyorsak, öğretmenin kendisi dahil, herkesi yaşamda bir iş başaracak, beden ve ruh sağlığı yerinde kişiler olarak yetiştirebiliyorsak; işte o zaman, Atatürkçü bir eğitim uyguluyoruz, demektir. Bu nitelikler, onun söz, davranış ve uygulamalarından çıkan bir sonuçtur.

Eğitim, kişinin içinde bulunduğu toplumun gereksinmelerinden, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapısından soyutlanamaz. Öğretmen, nasıl bu gerçekleri dikkate alarak, toplumun etkin bir üyesi olacaksa, yetiştirilecek bir öğretmen de ülkeyi «çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak» için çalışan; fakat, içi ideal dolu, yukardaki nitelikleri taşıyan bir kimse olmak zorundadır. Yalnızca verilen ödevleri yerine getiren, yaratıcı nitelikten yoksun, edilgin bir öğretmen, gelişmekte olan bir ülkenin öğretmeni olamaz.

Şûra üyeleri arasında nitelikleri yukarıda açıklanan öğretmen tipini savunup buna göre öğretmen yetiştirme modelini kuracak kişiler herhalde vardır. Onların bu yönde yapıcı öneriler getireceklerine inanıyoruz.